

Fotograf Krešimir Tadić i Koprivnica

DRAŽENKA JALŠIĆ ERNEČIĆ

Rad obrađuje terensku fotografiju Krešimira Tadića koji je kao fotograf bio dio tima Odjela za povijest umjetnosti Centra za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu koji je početkom osamdesetih godina 20. stoljeća provodio višegodišnja istraživanja i obradu kulturnih dobara u Koprivnici. Dvogodišnji znanstveni projekt od posebne važnosti započeo je u lipnju 1982. godine, a na primjeru Koprivnice nastojala se utvrditi metodologija istraživanja umjetničkih topografija gradova. Interdisciplinarno istraživanje spomeničke baštine vodio je prof. dr. sc. Milan Prelog, a u radu su sudjelovali stručnjaci različitih profila: geografi, geodeti, arhitekti, fotografi, povjesničari, arheolozi i povjesničari umjetnosti. Naglasak rada stavljen je na terensku fotografiju koju je 1983. godine prilikom utvrđivanja stanja na terenu fotografirao Krešimir Tadić, profesionalni fotograf i povjesničar umjetnosti. Autorski pristup fotografiji i odmak od četiri desetljeća te nove spoznaje vezane uz dokumentarnu fotografiju Krešimira Tadića za povijest fotografije u Koprivnici posebno su važni. Analizirajući radne ispise sačuvane u arhivu Muzeja grada Koprivnice, rad obrađuje objavljene i neobjavljene fotografije, dokumentarnu terensku fotografiju kao vrstu te sadržaj i namjenu u kontekstu istraživanja baštine, povijesti fotografije i njezine umjetničke vrijednosti. Krešimir Tadić fotografskom kampanjom 1982. i 1983. godine na terenskim istraživanjima spomeničke baštine u Koprivnici postavio je vlastitu metodologiju snimanja zatečenog stanja graditeljske i umjetničke baštine. Tekst obrađuje i analizira sačuvane fotografije, od kojih je manji broj objavljen 1986. godine u knjizi Koprivnica, grad i spomenici¹ te donosi pregled fotografskog materijala Krešimira Tadića snimljenog u Koprivnici. Sačuvane fotografije važan su vizualni materijal u istraživanju koprivničke graditeljske baštine.

Ključne riječi: Krešimir Tadić, dokumentarna fotografija, terenska istraživanja, graditeljska baština, urbanizam, topografija, Koprivnica

1. Uvod

Krešimir Tadić (1934. – 1997.) hrvatski umjetnički fotograf², rođen je u Livnu 5. listopada 1934., a umro u Zagrebu 28. stu-

denoga 1997. godine. Fotografijom se bavio punih pet desetljeća, a svojim je stilom i načinom obilježio baštinsku fotografiju druge polovice 20. stoljeća. Fotografira od sredine pedesetih godina kada kao profesionalni fotograf dolazi u Zagreb. Godine 1963. diplomirao je povijest umjetnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, što mu je kao profesionalnom fotografu olakšalo specijalizaciju za snimanje reprodukcija umjetničkih djela i dokumentiranje spomenika kulture. Kao fotografu

1 Grupa autora: *Koprivnica, grad i spomenici*. Uvod (ur. Ivanka Reberski), Zagreb: Institut za povijest umjetnosti; Koprivnica: Muzej grada Koprivnice., 1986., 7.

2 Tadić, Krešimir. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 3. 6. 2022. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60153>.

Odsjeka za povijest umjetnosti, kasnije Instituta za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, na kojem kao profesionalni fotograf radi od 1956. godine, u središtu mu je zanimanja dokumentarna fotografija kulturne baštine. Opraštajući se od kolege i prijatelja, Tonko Maroević³ je u Radovima Instituta za povijest umjetnosti naglasio: *Fotografija je odavno postala njegovom ljubavlju, diploma povjesničara umjetnosti dala mu je specijalističko usmjerenje, a suradnja s uglednim i mjerodavnim znanstvenicima izoštrila kriterije. Bez fotografije kao dokumenta i fotografije kao interpretacije povijesno-umjetnički bi pristup bio ograničen i krnj, često gotovo nemoguć ili nepotreban; Krešimir Tadić učinio je najviše što je mogao na fiksiranju faktografske istine i fokusiranju fotografske (kompozicione) čvrstine. Deseci tisuća negativa i pozitiva svjedoče tu želju za poznavanjem i doličnim prezentiranjem ambijentalnih, nacionalnih i univerzalnih vrijednosti, a mnoge njegove slike govore o radovima kojih više nema ili su i nadalje izloženi eroziji, uništenju i nestajanju.*

Krešimir Tadić specijalizirao se za snimanje umjetnina i kulturnih spomenika. Poznavanje spomenika kulture, graditeljstva, kiparstva i slikarstva posebno je važno zato što je kao povjesničar umjetnosti i fotograf shvaćao povezivanje različitih medija u koje je uvodio vlastitu interpretaciju urbanog ambijenta ili skulpturalne forme, pri čemu mu je znanje interpretiranja umjetnosti i poznavanje medija fotografije omogućilo unošenje osobne analitičke interpretacije prostora i/ili predmeta. *Koliko god je slikarska dionica njegove dokumentacije najiscrpnija (Raspela i Madone, Kraljević i Rački, Gliha i Tartaglia, Bratanić i mnogi drugi povodi), u kiparstvo je jamačno uložio više kreativnosti (od Jurja Dalmatinca do Zlatnoga doba Dubrovnika, od Bakića do Lončarića), no u arhitekturi i urbanizmu ostvario je nedvojbeno vlastite vrhunce i ponudio nam prizore hrvatskih krajeva i naselja*

*bez kojih bismo bili bitno siromašniji. Za taj dio djelovanja temeljne je poticaje pak dobio od profesora Preloga, koji ga je odmah uključio u ekipe koje su radile na (prvoj) inventarizaciji i valorizaciji naše graditeljske baštine.*⁴ Umjetnička komponenta Tadićeve fotografije često je bila poetski odmak i autorski komentar dokumentarne fotografije kojom je na različitim terenskim istraživanjima bilježio zatečeno stanje i katalogizirao objekte, umjetnine i predmete zatečene *in situ*. Kao dokumentarni i terenski fotograf dostigao je visoke domete, posebno reprodukcijama umjetničkih djela kojima je opremio niz monografija te muzejskih i galerijskih kataloga. Ovdje svakako valja spomenuti dugogodišnju suradnju profesora Grge Gamulina⁵ i učenika Krešimira Tadića i niz knjiga koje su rezultat više suradnji i istraživanja na terenima, po crkvama, muzejima, galerijama i ateljeima umjetnika. Nabrojiti sve suradnje i produkcije Krešimira Tadića gotovo je nemoguće, a popis naručitelja i suradnika, institucionalnih i individualnih, prilično je opsežan i odraz je zbiivanja u umjetnosti, povijesti umjetnosti i zaštiti kulturne baštine. Među povjesničarima umjetnosti, osim Grge Gamulina i Milana Preloga, ostvario je niz uspješnih autorskih suradnji, a njegove fotografije objavljene su u knjigama koje potpisuju Ivanka Reberski, Marija Planić-Lončarić, Miljenka Fischer, Ivy Lentić-Kugli, Biserka Tadić, Radovan Ivančević, Vera Horvat-Pintarić, Lelja Dobronić, Nada Gruić, Diana Vukičević-Samaržija, Đurđa Kovačić, Oka Ričko, Ana Deanović, Zvane Črnja, Antun Travirka, Vinko Fugošić, Željka Čorak, Tonko Maroević i Predrag Matvejević, dok među suvremenicima s kojima je surađivao treba spomenuti umjetnike kao što su Anka Krizmanić, Oton Postružnik, Oton Gliha, Frano Šimunović, Marino Tartaglia, Jakov Bratanić, Ernest Tomašević,

4 MAROEVIĆ, Tonko: nav. djelo

5 GAMULIN, Grgo: *Bogorodica s djetetom u staroj umjetnosti Hrvatske*, Zagreb: Matica hrvatska, 1971.; GAMULIN, Grgo: *Slika na raspela u Hrvatskoj*, Zagreb: GZH, 1983.; GAMULIN, Grgo: *Frano Šimunović*, Bol: Galerija umjetnina Branko Dešković, 1988.

3 MAROEVIĆ, Tonko: *In memoriam Krešimir Tadić (1934 – 1997)* // *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 22, 1998., 211–217.

Ordan Petlevski, Biserka Baretić, Vojin Bačić, Zvonimir Lončarić... Popisivanje svih suradnika, umjetnika i umjetničkih suradnji Krešimira Tadića tema je nekog opsežnijeg istraživanja Tadićeva fotografskog opusa u kojem bi se umjetničke monografije, muzejski katalozi i ostala knjižna građa primarno pretraživala temeljem autorstva fotografije.

Tadić je fotografirao zatečena stanja, stanje propadanja i stradanje baštine te razvijao prepoznatljivu dokumentarnu koncepciju Milana Preloga kojom je bilježio prostor, vrijeme i arhitekturu, što je u kontekstu metodologije istraživanja umjetničkih topografija gradova prepoznatljiv stil i način rada zagrebačkog Instituta za povijest umjetnosti. Nezamjenjiv je Tadićev ulog u svim Prelogovim pionirskim studijama, a još veći u monografijama i knjigama niza kolega i učenika koji nastaviše raditi na Prelogovim zasadama. Logično je i posve razumljivo da fotografije predstavljaju kongenijalan komentar u knjizi *Rovinj*⁶ njegove životne suputnice Biserke Jakac-Tadić, no ništa manji ulog ne odlikuje ni slikovni prilog monografijama kakve su *Planirana izgradnja na području Dubrovačke Republike*⁷ Marije Planić-Lončarić ili *Ladanjska arhitektura dubrovačkog područja*⁸ Nade Grujić. Kad je program Instituta tražio da se krene prema cjelovitijoj umjetničkoj topografiji Hrvatske, da se od prevladavajućih jadranskih koordinata okrenemo prema centralnim i sjevernim regijama zemlje, opet je Krešo Tadić bio onaj na kojega se računalo i bitno oslanjalo u vizualnoj prezentaciji građe.⁹

Organizirao je snimanja za druge, ali i sam je snimio kompletan materijal kompleksnih, kumulativnih monografija kao

što su *Koprivnica*¹⁰ i *Križevci*¹¹ ili specijalističkih studija kao što su *Gotičke crkve Hrvatskog zagorja* Diane Vukičević-Samaržija¹² i *Realizmi dvadesetih godina* Ivanke Reberski¹³, a pretežno njegovim tablama popraćene su i knjige koje sintetiziraju razne aspekte hrvatske umjetničke baštine: *Prostor – vrijeme* Milana Preloga¹⁴, *Kulturna povijest Hrvatske* Zvane Črnje¹⁵, *Umjetničko blago Hrvatske* Radovana Ivančevića¹⁶. Vrlo sličan pristup i rezultate postigao je u pripremanju građe za monumentalne izložbe, kao što su *Minijatura u Jugoslaviji, Secesija u Hrvatskoj, Sveti trag* (povijest i umjetnost Zagrebačke nadbiskupije).¹⁷ Samozatajnost Krešimira Tadića, a potom i uobičajena praksa stavljanja važnosti fotografa kao autora na marginu knjižne i nakladničke djelatnosti, često ne ističe impresivan fotografski opus koji je u kontekstu fotografije (primijenjene; terenske, dokumentarne, reprodukcije umjetnina) duboko usađen u temelje povijesti umjetnosti.

Fotografski opus Krešimira Tadića jedna je od najcjelovitijih fotografskih inventura hrvatskih kulturno-povijesnih i umjetničkih spomenika, s posebnim naglaskom na dokument vremena, zatečeno stanje kulturne i graditeljske baštine u drugoj polovici 20. stoljeća. Nastao je u razdoblju od 1956. do 1997. godine, u procjepu između radnih obaveza na timskim projektima i osobnih umjetničkih aspira-

6 TADIĆ, Biserka: *Rovinj, razvoj naselja*, Zagreb, 1981.

7 PLANIĆ-LONČARIĆ, Marija: *Planirana izgradnja na području Dubrovačke Republike*, Zagreb, 1980.

8 GRUJIĆ, Nada: *Ladanjska arhitektura dubrovačkog područja*, Zagreb, 1991.

9 MAROEVIĆ, Tonko: Nav. dj.

10 Grupa autora: *Umjetnička topografija Hrvatske Koprivnica: grad i spomenici*, Zagreb: IPU, 1986.

11 Grupa autora: *Križevci: grad i okolica*, Zagreb: IPU, 1993.

12 VUKIČEVIĆ-SAMARŽIJA, Diana: *Gotičke crkve Hrvatskog zagorja*, Zagreb: IPU, 1993.

13 REBERSKI, Ivanka: *Realizmi dvadesetih godina: magično, klasično, objektivno u hrvatskom slikarstvu*, Zagreb: IPU, 1997.

14 PRELOG, Milan: *Prostor – vrijeme*, Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti, 1973.

15 ČRNJA, Zvane: *Kulturna povijest Hrvatske I – III*, Rijeka: Otkar Keršovani, 1978.

16 IVANČEVIĆ, Radovan: *Umjetničko blago Hrvatske*, Beograd: Jugoslovenska revija, 1986.

17 MAROEVIĆ, Tonko: Nav. dj.

cija u kojima je kao povjesničar umjetnosti kamerom i vlastitim okom pridonosio valorizaciji i interpretaciji spomeničke baštine. Povjesničar umjetnosti i akademik Tonko Maroević u svojem je prisjećanju na život i rad Krešimira Tadića naglasio važnu crtu Tadićeve fotografske osobnosti: *Svi koji smo s Krešom putovali i radili na terenu sjećamo se kako je povremeno pravio digresije od zacrtanog programa evidentiranja i katalogiziranja spomenika. Neka fotografska putna i radna svjedočanstva poslužila su kao pravo vježbanje života, i označili dobar korak od fotografiranja umjetnosti prema umjetnosti snimanja neposredne okoline. U žanru life fotografije Tadić se znao okrenuti i socijalnoj, pa pomalo i folklornoj motivici, posebno prizorima iz zavičajne Bosne, približujući se estetici Dabčevih Ljudi s ulice ili pak poetici odlučnog, neponovljivog trenutka, kakvu je najodređenije propovijedao Cartier-Bresson.*

Koprivnica je početkom osamdesetih godina imala sreću i čast da upravo Krešimir Tadić snimi prostor grada i okolice. U seriji dokumentarnih terenskih fotografija katalogizirao je grad, graditeljsku i kulturnu baštinu, precizno i beskrupulozno dokumentirao stanje kulturnog nasljeđa. U kulturnom krajoliku i motivima grada uspješno je zabilježio svu specifičnost prostora, uslojene tragove povijesti i graditeljskog nasljeđa. Osim pojedinačne objekte i spomenike kulture, Krešimir Tadić snimio je slojevite i lucidne tragove materijalne kulture te nekoliko antologijskih panorama Koprivnice osamdesetih godina 20. stoljeća. Fotografije o kojima je riječ punih četiri desetljeća smatrane su terenskim radnim materijalom koji je bio vizualno polazište za svaku novu studiju, analizu, opis i istraživanje grada, kulturnog krajolika, slojevitosti i kulturne raznolikosti prostora i lokaliteta. Kao autorske fotografije objavljivane su pojedinačno ili u manjim cjelinama u stručnim i znanstvenim radovima i člancima, elaboratima i konzervatorskim studijama. Najvažnije su, dakako, izvorne fotografije koje su objavljene kao dio izvornih znanstvenih radova te stručnih i popularnih članaka koji su pra-

tili istraživanja iz 1982. – 1983. godine. To se posebno odnosi na terenske fotografije u više izvornih znanstvenih radova koji su objavljeni u stručno-znanstvenom časopisu Radovi Instituta za povijest umjetnosti.¹⁸ Objavljene terenske dokumentarne fotografije kao pomoćni alat opservacije prostora i objekata u sklopu stručno-znanstvenog istraživanja podređene su sadržaju teksta i kao vizualna građa nisu posebno isticane (osim u impresumu), baš kao ni one objavljene u publikaciji *Koprivnica, grad i spomenici*¹⁹, u kojoj je od opsežnog fotografskog materijala objavljeno 156 slika, među kojima su uglavnom reprodukcije planova, razglednica i starih fotografija, dok na fotografije Koprivnice koje je snimio Krešimir Tadić otpada sto slika, što nije ni trećina snimljenih fotografija.

Obuhvat koprivničkih fotografija Krešimira Tadića u svom suverenom bilježenju niza detalja, osim djelomično na muzejskoj izložbi u Galeriji Koprivnica, nikada, zapravo, nije izdvojen i sagledan kao primarna interakcija fotografa i mjesta, samostalna fotografska umjetnost kojom je fotograf ispričao vlastitu priču, fotografski esej u kojem je *obuhvatio cjelinu, donio nevjeden svjetlosni trag, iskoristio povoljan, povla-*

18 REBERSKI, Ivanka: *Koprivnica – organizacija prostora* // Radovi Instituta za povijest umjetnosti 8 (ur. Milan Prelog, Ivanka Reberski), Zagreb: IPU, 1984., 5.; PLANIĆ-LONČARIĆ, Marija: *Organizacija prostora grada Koprivnice do 19. stoljeća* // Radovi Instituta za povijest umjetnosti 8. (ur. Milan Prelog, Ivanka Reberski), Zagreb: IPU, 1984., 7-31.; FISCHER, Miljenka: *Razvoj organizacije prostora Koprivnice od 18. stoljeća do danas* // Radovi Instituta za povijest umjetnosti 8. (ur. Milan Prelog, Ivanka Reberski), Zagreb: IPU, 1984., 33-43.; PRELOG, Milan; FISCHER, Miljenka; PLANIĆ-LONČARIĆ, Marija: *Umjetnička topografija Hrvatske – model: Koprivnica* // Radovi Instituta za povijest umjetnosti 9 (ur. Milan Prelog, Ivanka Reberski), Zagreb: IPU, 1985., 7-23.; PLANIĆ-LONČARIĆ, Marija; RIČKO, Ljuboka: *Zavjetna crkva Blažene Djevice Marije u Močilama kraj Koprivnice – opis i tipologija* // Radovi Instituta za povijest umjetnosti 9 (ur. Milan Prelog, Ivanka Reberski), Zagreb: IPU, 1985., 25-27.; LENTIĆ-KUGLI, Ivy: *Zavjetna crkva Blažene Djevice Marije u Močilama kraj Koprivnice – historijat i inventar* // Radovi Instituta za povijest umjetnosti 9 (ur. Milan Prelog, Ivanka Reberski), Zagreb: IPU, 1985., 29-35.

19 Koprivnica grad i spomenici.

šten trenutak.²⁰ Terenska dokumentarna fotografija Koprivnice Krešimira Tadića, s obzirom na opseg fotografskog materijala te činjenicu kako se radi o pionirskom fotografskom radu na prvoj umjetničkoj topografiji Hrvatske, zaslužuje posebnu interpretaciju te tematsko-morfološku prezentaciju koja je u ovom radu fokusirana na fotografiju kao medij. U tom kontekstu treba naglasiti hodanje (šetnju gradom s fotografskom kamerom u ruci) kao bitan element istraživanja prostora, ulica i trgova u kojima je fotograf, osim kulturnog krajolika i tipičnih veduta tragao za povijesnim kontekstom. U ovom se slučaju ne radi o *hodanju kao umjetnosti koja objedinjuje aspekte performansa i ambijentalne umjetnosti*²¹, međutim hodajući gradom i mjeri koracima gradske ulice, Krešimir Tadić svojim fotografijama bilježi povijesnu slojevitost grada po mjeri čovjeka, staru povijesnu urbanu matricu kasnog srednjeg vijeka i renesanse koja je usprkos odsutnosti drvenog povijesnog grada nestalog u velikom požaru²² ostala sačuvana. Tek pažljivim sekvencioniranjem očuvanih terenskih fotografija moguća je interpretacija urbane matrice i kretanja prostorom renesansnog grada i upravo je Tadićeva fotografija zabilježila prostor i ritam grada koji gotovo ne postoji, osim na starim planovima i kartama.²³ Krešimir Tadić fotografskim bilježenjem kulturnog krajolika mapira putanju gradskih ulica i bilježi prostornu matricu grada i urbanističko rješenje koje je u samom prostoru teško vizualizirati bez određenog predznanja i poznavanja povijesnog konteksta i razvoja urbanizma i arhitekture.

2. Povijesni okvir

Istraživanje umjetničke topografije grada Koprivnice u kontekstu povijesti umjetnosti i istraživanje graditeljske baštine Koprivnice u 20. stoljeću od posebne je važnosti. Rad sustavno obrađuje fotografski materijal koji je Krešimir Tadić kao povjesničar umjetnosti i profesionalni fotograf na prostoru grada Koprivnice fotografirao 1982. i 1983. godine. Snimanje zatečenog stanja graditeljske baštine za potrebe izrade modela za topografiju osnovno je polazište svih istraživanja. Koprivnica je bila prvi grad u Hrvatskoj u kojem su se sustavno popisivale i katalogizirale kulturno-povijesne vrijednosti. Tekst donosi dopunjeni pregled Tadićeve biografije koja se temelji na proučavanju radnih terenskih fotografija koje se nalaze u fototeci i studijskom arhivu Muzeja grada Koprivnice. Fotografije su zatečene kao djelomično obrađena fotodokumentacija podlijepljena kartonima (tiskanim muzejskim obrascima) fototeka Muzeja grada Koprivnice, odnosno kao nerazvrstano arhivsko gradivo pohranjeno u mape i pripremljeno za obradu. Razvrstavajući i analizirajući sačuvane primjerke terenskih fotografija Krešimira Tadića, rad se osvrće na vrstu i sadržaj fotografije koja je s obzirom na sadržaj i namjenu radnih kopija, u vrijeme istraživanja smatrana efemernim pomoćnim materijalom u istraživačkom procesu. Četrdeset godina kasnije, ručno izrađivani crno-bijeli srebro-želatinski ispisi na sjajnom fotografskom papiru, dimenzija 18/13, odnosno 13/18 centimetara, u kontekstu fotografskog opusa i biografije Krešimira Tadića te povijesti fotografije i razvoja fotografskih procesa dobivaju dodanu vrijednost. U kontekstu sadržaja, sad već povijesna fotografija kulturno-povijesne baštine Koprivnice bilježi povijesni razvoj i zaustavlja zatečeno stanje kulturno-povijesnih obilježja početkom osamdesetih godina 20. stoljeća.

Terenske fotografije Krešimira Tadića čine polaznu osnovu u analizi i opisu područja obuhvata graditeljske baštine i kul-

20 MAROEVIĆ, Tonko: Nav. dj.

21 ŠUVAKOVIĆ, Miško: *Pojmovnik suvremene umjetnosti*, Zagreb: Horetzky; Ghent: Vlees & Beton, 2005., 265.

22 HORVAT, Rudolf: *Kronika grada Koprivnice // Poviest sl. i krajevskog grada Koprivnice*, Zagreb: Matica hrvatska, 1943., 3-27.

23 SLUKAN ALTIĆ, Mirela: *Povijesni atlas Koprivnice*, Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2005., 176-222.

turnog krajolika i nezaobilazni su vizualni dokument u istraživanju prostora grada Koprivnice. Razdoblje od 1983. do 2023. godine, s odmakom od četrdeset godina, s posebnim osvrtom na sačuvani fotografski materijal i važnost fotografije u prostorno-planskoj dokumentaciji i istraživanju topografije gradova, govore o važnosti prve topografije Hrvatske²⁴, interdisciplinarnog istraživanja od posebnog značaja, cilj kojeg je bilo uspostavljanje metodologije izrade umjetničkih topografija gradova. Polazna osnova istraživanja fotografskog materijala za ovaj rad bile su fotografije objavljene u knjizi *Koprivnica grad i spomenici*, fotografije koje se čuvaju u staroj fototeci Muzeja grada Koprivnice te one zatečene u studentskim arhivima kustosa. Namjera je u skoroj budućnosti proširiti istraživanje na fotografije (po mogućnosti kontakt kopije i negativ filmove) u fotoarhivu Instituta za povijest umjetnosti u Zagrebu, koji je bio nositelj istraživanja te Muzeju grada Koprivnice ustupio navedeni fotografski materijal u svrhu daljnjeg korištenja. Prvi hrvatski model za topografiju gradova, odnosno Koprivnica kao prvi grad u Hrvatskoj u kojem se provodilo sustavno popisivanje i dokumentiranje kulturne baštine, sa zanimanjem su pratili tiskani mediji, pa tako u izrescima iz novina nalazimo članak iz *Vjesnika*²⁵ o akciji Muzeja grada Koprivnice u kojem novinar Ivo Čičin Mašan-ker, osim što naglašava kako je *Koprivnica prvi grad u Hrvatskoj u kojem se popisuju sve kulturno-povijesne vrijednosti*, bilježi imena sudionika i zanimljive detalje odnosa prema znanstvenom istraživanju: *Centar za povijesne znanosti iz Zagreba već nekoliko godina izrađuje tzv. umjetničku topografiju Koprivnice. Tako će Koprivnica biti prvi grad u Hrvatskoj koji će imati svoju potpunu arhe-*

ološku, etnološku, povijesno-umjetničku sliku, popis umjetnina i vrijednosti, povijesnih i kulturnih. Koprivnica je time postala model na osnovi kojeg će se taj posao u Hrvatskoj raditi desetljećima.

Kako je došlo do toga da to bude upravo Koprivnica? Izabrano je mjesto srednje veličine, blizu Zagreba, gdje se nalazi Centar za povijesne znanosti, i koje je tzv. bijela točka, a osim toga tražilo se i mjesto gdje se sav posao može obaviti za tri do četiri godine. Rad je počeo dr. Milan Prelog, a cijeli posao vodi arhitekt Miljenka Fišer. U stvaranju takve topografije Koprivnice sudjeluju suradnici iz desetak struka, od arhitekta, povjesničara (umjetnosti op.a.) do geografa.

Centar za povijesne znanosti ponudio je Televiziji Zagreb, što je ona i prihvatila, da se na primjeru Koprivnice snimi polusatna obrazovna emisija što je to umjetnička topografija i kako se do nje dolazi. Stoga je u Koprivnici boravila ekipa koja je snimila materijal za emisiju, koja će se prikazati prije Nove godine. U ekipi su u ime Centra arhitekt Miljenka Fišer te znanstveni suradnici Tonko Maroević i Ivanka Reberski. Urednik emisije je Višnja Maslec-Vodanović, a režiser je Petar Krelja koji nam je rekao: – Koprivnička topografija obuhvaća sve od prije nove ere, što pokazuju muzejski eksponati, preko srednjeg vijeka i renesanse (koprivnička tvrđava, Kamengrad) pa sve do 18. i 19. stoljeća, iz kojeg vremena ima zapravo najviše sačuvanih spomenika, kuća i predmeta te na kraju uključuje i najnovije projekte, nove četvrti, jezero Šodericu. Bit će to bilježenje svih umjetničkih vrijednosti grada od njegova prapočela pa do naših dana, sve što zapravo ima sačuvanu neku umjetničku vrijednost. Posebno nas zanima kako »suraduju« prošla i sadašnja vremena, kako stare prostore obogatiti i na koji način ispuniti ih sadržajem da žive i u ovom današnjem vremenu.

U kontekstu metodologije dokumentiranja baštine, dijagnostike i istražnih radova²⁶ svakom radu na baštini prethodi vizualno upoznavanje s konkretnim pred-

24 Interdisciplinarno istraživanje spomeničke baštine vodio je prof. dr. sc. Milan Prelog, a u radu na prikupljanju i obradi građe o povijesti, kulturno-umjetničkoj i graditeljskoj baštini Koprivnice sudjelovali su stručnjaci različitih profila: geografi, geodeti, arhitekti, fotografi, povjesničari, arheolozi i povjesničari umjetnosti.

25 ČIČIN, Ivo: *Model za topografiju* // *Vjesnik* (3. 1. 1983.), hemeroteka muzeja; izrezak iz novina bez podataka.

26 VOKIĆ, Denis; ZLODI, Goran: *Dokumentiranje baštine prirodno-znanstvenim metodama* // *Godišnjak zaštite spomenika kulture*

metom ili objektom, njegovim specifičnostima i vrijednostima, u ovom slučaju prostorom grada i njegovim urbanističkim i graditeljskim nasljeđem. Uloga fotografije u procesu metodološkog istražnog dokumentiranja u fazi prikupljanja objektivnih informacija posebno je važna zato što kvalitetno odrađena vizualna i misaona opservacija čine solidne temelje svih daljnjih istraživanja: urbanizma i prostornog planiranja, konzervatorsko-restauratorskih radova, rekonstrukcije ili izrade faksimila pojedinog objekta. Upravo u tome leži osnovna premisa o dokumentarnoj, povijesnoj i umjetničkoj vrijednosti terenskih fotografija Krešimira Tadića u istraživanju Koprivnice. Interpretiranje i evaluacija fotografskog materijala i prikupljenih podataka, njihovo selektiranje te ponovna evaluacija snimljenih fotografija s odmakom od četiri desetljeća, omogućuju uočavanje i odabir podataka koji se u trenutku snimanja nisu činili važnima. Tako se, primjerice, na fotografijama Krešimira Tadića može uočiti jedinstvena nivelacija širokih, javnih prostora tipična za renesansni grad, koja je u procesu modernizacije ulica i trgova ukinuta uvođenjem betonskih graničnika (*rizola*) i različite razine nogostupa i ulice. Ovo je samo jedan od primjera koji potvrđuju važnost Tadićevih fotografija i njihov, sada već povijesni kontekst, u sadržajnom i tehničko-tehnološkom smislu, dok je uspostavljena metodologija istraživanja umjetničkih topografija gradova i u digitalnoj fotografiji kao proces još uvijek aktualna. Dokumentarne terenske fotografije Krešimira Tadića iz osamdesetih polazište su svakog sljedećeg istraživanja prostora Koprivnice: kulturno-povijesnih obilježja, povijesnog razvoja, povijesne i kulturne baštine Koprivnice. Kako vrijeme odmiče, fotografije kulturno-povijesne baštine dobivaju patinu vremena i sve više do izražaja dolazi stil i način gledanja i povijesno-umjetničke vrijednosti *ulične fotografije* osamdesetih u kojoj je Krešimir

Tadić osim zadanog okvira *prostor, vrijeme, arhitektura* snimio ljude i zabilježio duh vremena.

3. Inspiracija

Stara Koprivnica kao inspiracija fotografa javlja se već krajem 19. i početkom 20. stoljeća, a prvu poznatu seriju fotografija stare Koprivnice snimio je Dušan Troboz 1908. godine. To je, za sada, prvi poznati fotografski Album Koprivnice²⁷ koji nije sačuvan kao cjelina, no sačuvane fotografije odražavaju povijesna i stilska obilježja s naglaskom na inspiraciju bedemima renesansne zemljane tvrđave u nestajanju o kojoj u šestom desetljeću 20. stoljeća pišu Anđela Horvat²⁸, Leander Brozović²⁹ Franjo Horvatić³⁰ i Dragutin Feletar³¹, uglavnom se pozivajući na povijesnu kartografsku građu, planove i vedute. Upravo je njihova istraživanja koristio Krešimir Tadić kao smjernice za fotografiranje renesansne tvrđave i unutarnjeg grada kojem je prilikom terenskog snimanja posvetio posebnu pažnju. Renesansna Koprivnica kao inspiracija i fotografski zadatak djeluje kao nemoguća misija, s obzirom na to

27 JALŠIĆ ERNEČIĆ, Draženka: *Krajolik i zemlja na fotografiji: Dušan Troboz* // Tu na srcu mom: Zemlja u zbirkama Muzeja grada Koprivnice (ur. Robert Čimin), katalog izložbe, Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2021., 47-52.

28 HORVAT, Anđela: *Osvrt na urbanizam Koprivnice* // Bulletin odjela VII. za likovne umjetnosti JAZU, VIII, 2, i 3, Zagreb: HAZU, 1960.

29 BROZOVIĆ, Leander: *Tlocrt koprivničke utvrde prije pregradnje u 16. stoljeću* // Grada za povijest Koprivnice (ur. Dragutin Feletar, Franjo Horvatić), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1978., 19; BROZOVIĆ, Leander: *Tursko doba* // Grada za povijest Koprivnice (ur. Dragutin Feletar, Franjo Horvatić), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1978., 51-60.; BROZOVIĆ, Leander: *Stari koprivnički trgovi i ulice* // Grada za povijest Koprivnice (ur. Dragutin Feletar, Franjo Horvatić), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1978., 51-60.

30 HORVATIĆ, Franjo: *Iz prošlosti koprivničke utvrde* // Podravski zbornik 2. (ur. Dragutin Feletar), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1977., 229-232.

31 FELETAR, Dragutin: *Podravina*, Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1973.

Hrvatske 35 (ur. Ferdinand Meder), Zagreb: Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, 2011., 181-207.

da drvenog grada omazanog blatom nema već više stotina godina. Ono što je za fotografiranje kulturnog krajolika i tipoloških obilježja naselja u slučaju Koprivnice bitno, vizualna su obilježja i struktura krajobraznog uzorka na prostoru unutarnjeg grada smještenog između Velikih sjevernih (velikih) vrata, danas ulica Đure Estera, na prostoru između skretanja u Frankopansku ulicu i Gradsku tržnicu, i Južnih turskih (starih) vrata, danas objekt Oružane. Na razini vizualnog potencijala kulturnog krajolika, graditeljske cjeline i urbane matrice, te posebno vizualnog doživljaja očuvanog prostora, riječ je o vizuri (unutarnjeg) grada između dva crkvena tornja kakva je zabilježena na veduti Koprivnice iz 1688. godine.³²

Zanimljivo je kako više od polovice Tadićevih fotografija bilježi zatečeno stanje trgova i ulica unutarnjeg grada. Naglasak članka stavljen je na fotografije nastale na prostoru osam ulica koje prate ortogonalnu osnovu unutarnjeg grada, grada koji je živio unutar zemljanih bedema renesansne tvrđave. Glavno usmjerenje Koprivnice prati ulice orijentirane sjever – jug: 1. Gospodska ulica (Ulica Đure Estera), 2. Vijećnička ulica, 3. Vijećnički trg (Trg dr. Leandera Brozovića), 4. Oružanska ulica, 5. Sokolska ulica s ostacima tvrđave, odnosno ulice orijentirane istok – zapad: 6. Reberinska ulica, 7. Franjevačka ulica i 8. Školska ulica (Ulica od Malih vrata). Tadić s posebnom pažnjom fotografira očuvane stare prolaze između kuća u Vijećničkoj i

Oružanskoj ulici koji datiraju iz vremena nastanka ortogonalne urbane matrice i svojom širinom odražavaju mjeru renesansnog grada iz 16. stoljeća.

Uz fotografiju kao oblik i način bilježenja prostora i vremena, upravo su tragovi renesansnog grada izdvojeni kao inspiracija članka o renesansnoj Koprivnici čiju očuvanu urbanu matricu i tragove koji nepovratno nestaju, uz dobro poznavanje materije, još uvijek možemo iščitati u prostoru najstarijeg dijela stare gradske jezgre: renesansne zemljane tvrđave i unutarnjeg grada. Stara gradska jezgra na fotografijama Krešimira Tadića neupućenom promatraču može djelovati pomalo otužno i zapušteno, a zemljana arhitektura u odnosu na kamen juga nevažna. Upravo je u renesansi sjevera uvježbano oko povjesničara umjetnosti Krešimira Tadića fotografiralo svaki očuvani trag u prostoru grada. Činjenica je kako je drvena renesansna Koprivnica nepovratno i zauvijek nestala u velikom požaru *na Đurđevo godine 1736., kada je vatra u unutarnjem gradu (tj. u tvrđi) spalila 33 kuće, pa i samu gradsku vječnicu.*³³ Vrednovanje unutarnjeg grada s aspekta fotografije i percepcije prostora odmak je od uvriježenog pristupa dokumentarnoj fotografiji Krešimira Tadića. Upravo iz tog razloga naglasak je stavljen na vrednovanje fotografije, procjenu stanja i osjetljivosti fotografskog materijala s posebnim naglaskom na stanje ugroženosti, identifikaciju i sekvencioniranje Tadićeva hoda kroz prostor (i vrijeme). Odnos fotografa i motiva, u ovom slučaju Krešimira Tadića i Koprivnice, primjer je važnosti fotografskog materijala koji je osnova za vrednovanje stanja, procjenu ugroženosti i identifikaciju razvojnih pritisaka, u ovom slučaju na prostor unutarnjeg grada čiji su povijesni slojevi na mjestima degradirani do neprepoznatljivosti.

32 Veduta Koprivnice, autor Christoph Riegel, naslov u originalu *Copreñiz*, prikazuje koprivničku tvrđavu sredinom 17. stoljeća. Temelji se na ranije objavljenoj veduti Koprivnice koju 1660. godine objavljuje Martin Stier. Prikazuje Koprivnicu s njezine sjeverozapadne strane. U prvom planu su zemljani bedemi i sjeverna gradska vrata na koja se ulazilo preko mosta koji je premošćivao vodeni opkop oko grada. Također se vide i zapadna gradska vrata izgrađena u 16. stoljeću. U vizuri grada naglašena je vertikala nekadašnje franjevačke crkve Blažene Djevice Marije, danas župne crkve Svetog Nikole. Ova veduta Koprivnice potječe iz djela *Das Ehemals gedrückte von Turken* i objavljena je u Frankfurtu i Leipzigu 1688. godine. Christoph Riegel (? – 1714.) je njemački izdavač karata koji je djelovao u drugoj polovici 17. stoljeća. <http://www.felbar.com/hr/map/autors/p-t/page/1/view/179/> (pristupljeno 1. 9. 2022.).

33 HORVAT, Rudolf: Nav. dj., 16.

4. Prostor unutarnjeg grada

Prostor unutarnjeg grada, u kojem se nalazi osam ulica i jedan trg, prilikom terenskih istraživanja i uspostavljanja modela za topografiju Koprivnice iz 1983. godine tema su kojoj je posvećena posebna pažnja. Prilikom terenskog istraživanja u kojem je snimljeno više od tri stotine fotografija, veći dio posvećen je objektima i spomenicima unutar tvrđave koje Leander Brozović opisuje u odlomku *Stari koprivnički trgovi i ulice* pozivajući se na izvještaj koji je o svom putu po srednjoj Podravini napisao Mijat Sabljarić³⁴ koji navodi da su koprivnički bedemi u veoma dobrom stanju i da ih održava općina (zbog košnje trave – prihoda općinskog!) slobodnog i kraljevskog grada Koprivnice i da se ona ponosi svojim utvrdama, spomenicima iz turskih ratova. Brozović nabraja i opisuje trgove i ulice sa spomenicima koji se nalaze unutar perimetra renesansne tvrđave: Gradska vrata, Gospodsku ulicu, župnu crkvu Svetog Nikole, župni dvor, Vijećnički trg sa starogradskom vijećnicom, dvorske bastione, Mala i Velika vrata, crkvu i samostan franjevacu te pritom izdvaja važnije objekte poput gradske ubožnice i zgrade nove pučke škole koje su već u njegovo vrijeme bile porušene. Krešimir Tadić prilikom snimanja zatečenog stanja 1982. – 1983. godine prati zapise Leandera Brozovića s kraja 1950-ih i početka 1960-ih, što mu omogućuje uranjanje u povijesnu slojevitost fotografiranog prostora.

Popis fotografiranih objekata (Prilog za katalog fotografija Krešimira Tadića)

Gospodska ulica (Ulica Đure Estera) – Istočna strana ulice (10 objekata):

Esterova 1 *Trgovina Danica, ex Koprivnička tiskara*, Esterova 3 *ex Tiskara (uvučeno*

od linije Gospodske ulice), Esterova 5 Gjur Carnelutti, Frankopanska 2, Esterova 7, Esterova 9, Esterova 11 barokna palača, Esterova 13 *novogradnja*, Esterova 15 *novogradnja*, *Trg dr. Leandera Brozovića 1* (Muzej, uglovnica L-tlocrta), Esterova 17, Esterova 19, Zapadna strana ulice (5 objekata): *Središnji gradski park*, Esterova 2 Kompleks crkve Svetog Nikole Biskupa i župni dvor, Esterova 3, Esterova 4, Esterova 5, Esterova 6 – *uglovnica prema Školskoj ulici*, Esterova 8, Esterova 10 Kuća Dubravec, *novogradnja*, Esterova 12 Kuća Malančec.

Vijećnički trg (Trg dr. Leandera Brozovića)

Trg dr. Leandera Brozovića 1 – Muzej

Vijećnička ulica

Istočna strana ulice: Vijećnička 1 uglovnica prema Frankopanskoj 4A, Dvorište, neizgrađeno, Vijećnička 3, Vijećnička 5, Vijećnička 5A, Prolaz prema Oružanskoj 1423/1, Vijećnička 7, Vijećnička 7A, Vijećnička 9, Vijećnička 11, Vijećnička 13, Vijećnička 15, Vijećnička 17, Prolaz prema Oružanskoj, kat. čestica 1410, Vijećnička 19, Vijećnička 19A, Vijećnička 21, Vijećnička 23 spojena čestica s Oružanskom, Vijećnička 25, Vijećnička 25A izlaz na Franjevačku ulicu, Dvorište, neizgrađeno prema Franjevačkoj ulici.

Zapadna strana ulice: Frankopanska 4 uglovnica, Vijećnička 2, Bočno dvorište s parkiralištem, Vijećnička 2C – niz manjih objekata označenih žuto, Vijećnička 2B, Bočno dvorište s parkiralištem, Dvorište, neizgrađeno – vrt kuće u Esterovoj 13, Vijećnička 2A novogradnja, kuća Večenaj – Vjenceslav Richter, Trg s pilovima, Dvorište, neizgrađeno – veliko dvorište Muzeja, Vijećnička 4 novogradnja, kuća Ranilović, Vijećnička 6 novogradnja.

Oružanska ulica

Istočna strana ulice: Frankopanska 8 Vatrogasno spremište, Oružanska 1 Vatrogasni toranj, Oružanska 3, Oružanska 5, Oružanska 5A, Oružanska 7, Oružanska 7A, Oružanska 9, Oružanska 9B, Oružanska 11, Oružanska 11A, Oružanska 15,

³⁴ BROZOVIĆ, Leander: *Stari koprivnički trgovi i ulice* // Grada za povijest Koprivnice (ur. Dragutin Feletar), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1978., 61-80.

Oružanska 15A, Oružanska 17, Oružanska 7A, Oružanska 19, Oružanska 21, Oružanska 23 uglovnica prema Bašči, Oružanska 25 Oružana, Južna vrata grada.

Zapadna strana ulice: Oružanska 2, Dvorište, neizgrađeno, Oružanska 2A, Oružanska 4, Oružanska 4A, Prolaz prema Vijećničkoj, kat. čestica 1423/1, Oružanska 6, Oružanska 6A, Oružanska 8, Oružanska 8A, Oružanska 10, Oružanska 12, Oružanska 12A, Prolaz prema Vijećničkoj, kat. čestica 1410, Oružanska 12B, Dvorište, neizgrađeno, Dvorišni objekt, stražnja strana Vijećničke 23, Oružanska 14 uglovnica prema Bašči, Oružanska 16, Oružanska 16A, Oružanska 18, uglovnica prema Reberinskoj.

Sokolska ulica

Istočna strana ulice: Frankopanska 10 uglovnica s ugaonim ulazom u poslovni prostor, Pekara Hadun, Sokolska 1, Sokolska 1A, Sokolska 3, Sokolska 5, Sokolska 7, Bedem (jug).

Zapadna strana ulice: Sokolska 10, Sokolska 8, Sokolska 6, Sokolska 4, Frankopanska 8, Vatrogasno spremište.

Reberinska ulica

Sjeverna strana ulice: Oružanska 18 uglovnica prema Reberinskoj, Reberinska 2, Reberinska 4, Reberinska 6, Reberinska 8, Franjevačka 1 Kompleks samostana, Reberinska 10, Matije Gupca 7 uglovnica, Prolaz, biciklistička staza, Matije Gupca 9 uglovnica.

Južna strana ulice: Neizgrađeni dio bedema, vrtovi, Reberinska 1 – preko puta Samostana, Reberinska 3, Reberinska 5, Reberinska 7.

Franjevačka ulica

Sjeverna strana ulice: Nema brojeva, otvorena prema Gospodskoj, Vijećničkoj i Oružanskoj.

Južna strana ulice: Franjevačka 1 – Kompleks samostana, Franjevačka 1A, Franjevačka 1B, Franjevačka 3, Franjevačka 5, Matije Gupca 5 – uglovnica.

Školska ulica

Sjeverna strana ulice: Neizgrađeno, zelena površina Gimnazijskog parka, Dvorana Branimir, Školska 5.

Južna strana ulice: Esterova 6 – uglovnica prema Školskoj ulici, nedefinirana gradnja, Matije Gupca 1.

Primjer analize fotografije Krešimira Tadića iz 1983. godine, koja se danas čuva u fototeci koprivničkog muzeja, zasigurno je jedna od poznatijih fotografija glavnog pročelja Muzeja grada Koprivnice. Iako objavljivana u različitim publikacijama, njezino autorstvo nikad nije bilo posebno naglašavano zato što je pripadala skupini od tristotinjak radnih terenskih fotografija ispisanih na sjajnom fotografskom papiru dimenzija 13/18 cm te smatrana efemernim fotografskim materijalom. Tadić je pročelje Muzeja grada Koprivnice fotografirao 1983. godine za potrebe istraživanja prve umjetničke topografije gradova u kojoj je Koprivnici pripala čast biti prvom u nizu. Radi se o fotografiji ulaza u objekt Muzeja snimljenog u pravilnoj osi Vijećničkog trga s jasno naznačenim odnosima prostora i glavnog pročelja starogradske vijećnice, sjevernog krila gradskog magistrata iz 18. stoljeća. Crno bijela filmska fotografija prikazuje ulazno pročelje iz raketarskog šetača koji bilježi odnose prozorskih osi i portala kojim se ulazi u široku vežu koja je u vrijeme izgradnje bila ciglom opločena kolnica u razini trga kojom su kola i konji ulazili u prostor južnog dvorišta. Tadić je uspješno snimio prostornu situaciju i odnose koji su nastali novom organizacijom prostora u prvim godinama 20. stoljeća, kada je na vojnom vježbalištu unutar renesansne tvrđave u duhu francuskog parka hortikulturno riješena površina trga na kojem su razmještene kamene skulpture 17. i 18. stoljeća. Pogled na prospekt Vijećničkog trga prema jugu snimljen 1983. godine bilježi ambijentalni odnos vijećnice i Vijećničkog trga pri čemu Tadić umjetnosti baroka pridodaje umjetnost fotografranja neposredne okoline i trenutka. Krešimir Tadić snima prostor i vrijeme, fizičko stanje objekta u kojem naglašava raster de-

rutnog krovšta i stari crijep te strukturu pročelja. Osim pročelja visoke barokne jednokatnice sa sedam prozorskih osi od kojih su neke prilikom kasnijih pregradnji zazidane i tvore plitke prozorske niše, Tadić okom povjesničara umjetnosti zapaža i bilježi prostorne odnose i elemente pročelja barokne arhitekture. Posebno je zanimljiv detalj odnosa stabala divljih kestena, šišane živice koja opasuje prostor trga (i ljeti cvate velikim ljubičastim cvjetovima) te zelenog partera košene trave koju dijele dijagonalne šetnice između kužnih pilova. Tadićeva kamera zauvijek je zabilježila stanje kulturnog dobra prije manje uspješne adaptacije pročelja 1987. godine, što je u kontekstu istraživanja graditeljske baštine vrijedan povijesni dokument stanja zatečenog na terenu.

5. Zaključak

Krešimir Tadić, porijeklom Livanjac, kao profesionalni fotograf u Zagrebu radi od 1956. do 1997. godine kao dio stručno-znanstvenog tima, prvo Odjela za povijest umjetnosti Centra za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, kasnije Instituta za povijest umjetnosti. O njegovu fotografskom radu uglavnom svjedoče diskretni zapisi u impresumu monografija, muzejskih publikacija i stručno-znanstvenih časopisa, jer Tadić za života nije imao vremena posvetiti se vlastitim poetikama i fotografskim izložbama. Tek je posthumna samostalna izložba održana u zagrebačkom Muzeju za umjetnost i obrt 2000. godine³⁵ predstavila manje poznatu, poetsku i umjetničku stranu njegovih fotografija. Tadićev fotografski arhiv u zagrebačkom Institutu za povijest umjetnosti nepresušan je izvor slikovnog arhivskog gradiva, a tema Tadić i Koprivnica tek je kap u moru cjelokupnog fotografskog opusa koji još uvijek čeka cjelovitiju valorizaciju. Iako

se među terenskim fotografijama nalazi nekolicina fotografija s jasnim umjetničkim aspiracijama umjetničkog fotografa, terenska dokumentarna fotografija Krešimira Tadića iz 1982. – 1983. godine za Koprivnicu je posebno važna. Tadić dokumentira gradske ulice i trgove, preispituje i naglašava ikonografiju grada kao vizualni identitet u kojem bilježi smjernice za proučavanje, uređenje, obnovu i zaštitu kulturnog krajolika. Nakon četiri desetljeća ta je razina Tadićevih fotografija jasnija nego u trenutku snimanja. Autorski pristup fotografiji i odmak od četiri desetljeća te nove spoznaje vezane uz dokumentarnu fotografiju Krešimira Tadića za povijest fotografije u Koprivnici posebno su važni. Analizirajući radne ispise (crno-bijela filmska fotografija ispisana na sjajnom papiru formata 13/18 cm) koji su sačuvani u arhivu Muzeja grada Koprivnice, rad obrađuje objavljene i neobjavljene fotografije, dokumentarnu terensku fotografiju kao vrstu te sadržaj i namjenu u kontekstu istraživanja baštine, povijesti fotografije i njezine umjetničke vrijednosti. Krešimir Tadić fotografskom kampanjom 1982. – 1983. godine na terenskoj fotografiji spomeničke baštine u Koprivnici postavio je metodologiju snimanja zatečenog stanja graditeljske i umjetničke baštine i povijesnog prostora grada. Sačuvane fotografije važan su vizualni materijal u istraživanju topografije, urbanizma i graditeljske baštine u Koprivnici. Stavljanje naglasaka na fotografsku sliku i njezin kontekst u slici grada predmet je istraživanja koji otvara nove fotografske teme. Tadić naglasak stavlja na prepoznavanje kadra, slikarsku kompoziciju s naglašenim planovima i vizurama, dokumentarnost kao fotografski zadatak i fotografiju kao praktični alat neophodan u procesu istraživanja. Riječ je o rezultatima dvogodišnjeg znanstvenog projekta od posebne važnosti koji je započeo u lipnju 1982. godine, a na primjeru Koprivnice nastojao se utvrditi model i metodologija istraživanja umjetničkih topografija gradova u Hrvatskoj. Naglašavanje važnosti terenske dokumentarne fotografije koju

35 Krešimir Tadić (1934 – 1997): fotografije: izložba Instituta za povijest umjetnosti, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 19. 9. – 8. 10. 2000. (autorica Ivanka Reberski).

je 1983. godine prilikom utvrđivanja stanja na terenu fotografirao Krešimir Tadić, profesionalni fotograf i povjesničar umjetnosti, tek je jedna razina čitanja fotografskog materijala. Tekst je nastao promatranjem, organiziranjem i sekvencioniranjem tristotinjak sačuvanih fotografija, od kojih je tek trećina objavljena 1986. godine u knjizi znanstvenih radova *Koprivnica, grad i spomenici*. Naglasak istraživanja stavljen je na fotografsku sliku i filmsku (Leica 35 mm), crno-bijelu, srebro-želatinsku fotografiju razvijenu na običnom, sjajnom fotografskom papiru Fotokemike u kojem možemo iščitati duh osamdesetih i radnu namjenu fotografije snimljene *po zadatku* dokumentiranja zatečenog stanja u prostoru. Najvažniji je okvir koprivničkog ciklusa osjećaj za tradiciju i sposobnost uočavanja lokalnih posebnosti, mjesta i predmeta, što je za kulturnu povijest Koprivnice posebno važno. Fotografija o kojoj se govori u prošlom vremenu i kojoj se uvijek iznova vraća, činjenica je koju Tadić precizno određuje u kontekstu fotografske terminologije, žanra i motiva. Terenska fotografija kao pomoćni znanstveni alat povjesničara umjetnosti, temeljena na estetskim elementima dokumentarnosti, osjećaju za stilove i razdoblja, prostor i vrijeme, čine Tadića jednim od najznačajnijih profesionalnih baštinskih fotografa svoje generacije.

Summary

Photographer Krešimir Tadić and Koprivnica

The work examines the field photography of Krešimir Tadić, who, as a photographer, was part of the team from the Department of Art History at the Centre for Historical Sciences of the University of Zagreb that conducted several years of research and documentation of cultural heritage in Koprivnica in the early 1980s. This two-year scientific project, initiated in June 1982, aimed to establish a methodology for

researching the artistic topography of towns and cities, using Koprivnica as an example. Prof. Dr. Milan Prelog led the interdisciplinary research of heritage monuments, and various experts participated in the project, including geographers, surveyors, architects, photographers, historians, archaeologists, and art historians. The work focuses on field photography, which was conducted in 1983 by Krešimir Tadić, a professional photographer and art historian, during the on-site assessment of Koprivnica's cultural heritage.

The author's approach to photography, the perspective from four decades later, and new insights related to documentary photography by Krešimir Tadić hold particular significance for the history of photography in Koprivnica. Analysing the work records preserved in the archive of the Museum in Koprivnica, the work examines both published and unpublished photographs, documentary field photography as a genre, and its content and purpose in the context of heritage research, the history of photography, and its artistic value. Through his photographic campaign in 1982 and 1983 during field research on heritage monuments in Koprivnica, Krešimir Tadić established his methodology for documenting the existing architectural and artistic heritage state. The text also analyses the preserved photographs, a small number of which he published in the book "Koprivnica, grad i spomenici" (Koprivnica, town and monuments) in 1986, and provides an overview of Krešimir Tadić's photographic material captured in Koprivnica. The preserved photographs serve as valuable visual material for studying Koprivnica's architectural heritage.

Literatura

- BROZOVIĆ, Leander: *Stari koprivnički trgovi i ulice* // Građa za povijest Koprivnice (ur. Dragutin Feletar), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1978., 51-80.
- BROZOVIĆ, Leander: *Tlocrt koprivničke utvrde prije pregradnje u 16. stoljeću* // Građa za povijest Koprivnice (ur. Dragutin Feletar), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1978.
- BROZOVIĆ, Leander: *Tursko doba* // Građa za povijest Koprivnice (ur. Dragutin Feletar), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1978., 51-60.
- ČORAK, Željka, *U funkciji znaka. Drago Iber i hrvatska arhitektura između dva rata*, Zagreb, 1981.
- ČRNJA, Zvane: *Kulturna povijest Hrvatske I – III*, Rijeka: Otokar Keršovani, 1978.
- DEANOVIĆ, Ana: *Biskupska kapela Sv. Stjepana Prvomučenika u Zagrebu – spomenik slikarstva XIV. stoljeća*, Zagreb, 1995.
- DOBRONIĆ, Lelja: *Renesansa u Zagrebu*, Zagreb, 1994.
- FELETAR, Dragutin: *Podravina*, Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1973.
- FISCHER, Miljenka: *Razvoj organizacije prostora Koprivnice od 18. stoljeća do danas* // Radovi Instituta za povijest umjetnosti 8 (ur. Milan Prelog, Ivanka Reberski), Zagreb: IPU, 1984., 33-43.
- GAMULIN, Grgo: *Bogorodica s djetetom u staroj umjetnosti Hrvatske*, Zagreb: Matica hrvatska, 1971.
- GAMULIN, Grgo: *Slikana raspela u Hrvatskoj*, Zagreb: GZH, 1983.
- GAMULIN, Grgo: *Franjo Šimunović*, Bol: Galerija umjetnina Branko Dešković, 1988.
- GRUJIĆ, Nada, *Ladanjska arhitektura dubrovačkog područja*, Zagreb, 1991.
- Grupa autora: *Križevci: grad i okolica*, Zagreb: IPU, 1993.
- Grupa autora: *Umjetnička topografija Hrvatske Koprivnica: grad i spomenici*, Zagreb: IPU, 1986.
- HORVAT, Anđela: *Osvrt na urbanizam Koprivnice* // Bulletin odjela VII. za likovne umjetnosti JAZU VIII, 2 i 3, Zagreb: HAZU, 1960.
- HORVAT, Rudolf: *Kronika grada Koprivnice* // Povijest sl. i kraljevskog grada Koprivnice. Zagreb: Matica hrvatska, 1943., 3-27.
- HORVATIĆ, Franjo: *Iz prošlosti koprivničke utvrde* // Podravski zbornik 2 (ur. Dragutin Feletar), Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1977., 229-232.
- IVANČEVIĆ, Radovan: *Umjetničko blago Hrvatske*, Beograd: Jugoslovenska revija, 1986.
- JALŠIĆ ERNEČIĆ, Draženka: *Krajolik i zemlja na fotografiji: Dušan Troboz* // Tu na srcu mom: Zemlja u zbirkama Muzeja grada Koprivnice (ur. Robert Čimin), katalog izložbe, Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2021., 47-52.
- KOVAČIĆ, Đurđa: *Prisutnost i odjeci ruske scenografije na zagrebačkoj glazbenoj sceni*, Zagreb, 1991.
- Krešimir Tadić (1934 – 1997): fotografije: izložba Instituta za povijest umjetnosti, Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, 19. 9. – 8. 10. 2000. (autorica Ivanka Reberski).
- LENTIĆ-KUGLI, Ivy: *Zavjetna crkva Blažene Djevice Marije u Močilama kraj Koprivnice – historijat i inventar* // Radovi Instituta za povijest umjetnosti 9 (ur. Milan Prelog, Ivanka Reberski), Zagreb: IPU, 1985., 29-35.
- MAROEVIĆ, Tonko: *In memoriam Krešimir Tadić (1934 – 1997)* // Radovi Instituta za povijest umjetnosti 22, 1998., 211-217.
- PLANIĆ-LONČARIĆ, Marija: *Organizacija prostora grada Koprivnice do 19. stoljeća* // Radovi Instituta za povijest umjetnosti, 8. (ur. Milan Prelog, Ivanka Reberski), Zagreb: IPU, 1984., 7-31.
- PLANIĆ-LONČARIĆ, Marija: *Planirana izgradnja na području Dubrovačke Republike*, Zagreb, 1980.
- PLANIĆ-LONČARIĆ, Marija; RIČKO, Ljuboka: *Zavjetna crkva Blažene Djevice Marije u Močilama kraj Koprivnice – opis i tipologija* // Radovi Instituta za povijest umjetnosti 9 (ur. Milan Prelog, Ivanka Reberski), Zagreb: IPU, 1985., 25-27.
- PRELOG, Milan: *Prostor – vrijeme*, Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti, 1973.
- PRELOG, Milan; FISCHER, Miljenka; PLANIĆ-LONČARIĆ, Marija: *Umjetnička topografija Hrvatske – model: Koprivnica* // Radovi Instituta za povijest umjetnosti 9 (ur. Milan Prelog, Ivanka Reberski), Zagreb: IPU, 1985., 7-23.
- REBERSKI, Ivanka, *Anka Krizmanić*, Zagreb, 1993.
- REBERSKI, Ivanka: *Koprivnica – organizacija prostora* // Radovi Instituta za povijest umjetnosti 8 (ur. Milan Prelog, Ivanka Reberski), Zagreb: IPU, 1984., 5.
- REBERSKI, Ivanka, *Oton Postružnik: u znaku likovne preobrazbe*, Zagreb, 1987.
- REBERSKI, Ivanka: *Realizmi dvadesetih godina: magično, klasično, objektivno u hrvatskom slikarstvu*, Zagreb: IPU, 1997.
- RUJIĆ, Nada: *Ladanjska arhitektura dubrovačkog područja*, Zagreb, 1991.

- SLUKAN ALTIĆ, Mirela: *Povijesni atlas Koprivnice*, Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2005., 176-222.
- ŠUVAKOVIĆ, Miško: *Pojmovnik suvremene umjetnosti*, Zagreb: Horetzky; Ghent: Vlees & Beton, 2005.
- TADIĆ, Biserka: *Rovinj, razvoj naselja*, Zagreb, 1981.
- VOKIĆ, Denis; ZLODI, Goran: *Dokumentiranje baštine prirodoznanstvenim metodama // Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske 35* (ur. Ferdinand Meder), Zagreb: Ministarstvo kulture, Uprava za zaštitu kulturne baštine, 2011., 181-207.
- VUKIČEVIĆ-SAMARŽIJA, Diana: *Gotičke crkve Hrvatskog zagorja*, Zagreb: IPU, 1993.

Izvori

- Arhiv Muzeja grada Koprivnice
- Zbirka fotografija i foto albuma Muzeja grada Koprivnice
- Stara fototeka Muzeja grada Koprivnice
- <http://www.felbar.com/hr/map/autors/p-t/page/1/view/179/> (pristupljeno 1. 9. 2022.)
- ČIČIN, Ivo: Model za topografiju // *Vjesnik* (3. 1. 1983.), hemeroteka muzeja; izrezak iz novina bez podataka
- Tadić, Krešimir. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60153>> (pristupljeno 3. 6. 2022.)
- Popis izdanja Instituta za povijest umjetnosti koje je fotografski opremio Krešimir Tadić
- Studije i monografije nizu monografskih izložaba: Marino Tartaglia, Ernest Tomašević, Ordan Petlevski, Biserka Baretić.
- *Umjetnička topografija Hrvatske Koprivnica: grad i spomenici*, Zagreb, 1986.
- *Križevci: grad i okolica*. Zagreb, 1993. *Ludbreg: Ludbreška Podravina*, Zagreb, 1997.

Časopisi

- Časopisi Instituta za povijest umjetnosti
- Radovi Instituta za povijest umjetnosti
- Život umjetnosti

Tabla 1. © Krešimir Tadić (1934. – 1997.) Gospodska ulica, 1982. – 1983.

T 1. 1. Ulica Đure Estera 2, pogled jugozapad (Tadić, 1983)

T 1. 2. Ulica Đure Estera, pogled na crkvu Svetog Nikole (E-2) i istočnu stranu ulice (Tadić, 1983)

T 1. 3. Ulica Đure Estera – Frankopanska 2, uglovnica na križanju (Tadić, 1983)

T 1. 4. Ulica Đure Estera - pogled sjever (Tadić, 1983)

T 1. 5. Ulica Đure Estera – Trg dr. L. Brozovića 1 (muzej), E-17, E-19 – pogled jug (Tadić, 1983)

T 1. 6. Ulica Đure Estera, E-19 – pogled sjever, istočna strana (Tadić, 1983)

Tabla 2. © Krešimir Tadić (1934. – 1997.) Vijećnički trg - Vijećnička ulica, 1982. – 1983.

T 2. 1. Trg dr. Leandera Brozovića (Vijećnički trg) – pogled na južnu stranu trga (Tadić, 1983)

T 2. 2. Vijećnička ulica – pogled zapad (Tadić, 1983)

T 2. 3. Trg dr. Leandera Brozovića (Vijećnički trg) – pogled na jugoistok (Tadić, 1983)

T 2. 4. Trg dr. Leandera Brozovića (Vijećnički trg) – pogled sjeverozapad (Tadić, 1983)

T 2. 5. Vijećnički trg (Trg dr. Leandera Brozovića) – pogled sjeveroistok (Tadić, 1983)

T 2. 6. Vijećnička ulica – pogled sjever (Tadić, 1983)

Tabla 3. © Krešimir Tadić (1934. – 1997.) Oružanska ulica, 1982. – 1983.

T 3. 1. Oružanska 1 - Frankopanska 8 – istočna strana ulice (Tadić, 1983)

T 3. 2. Oružanska 12- visoka ambijentalna vrijednost, srušeno 1980-tih (Tadić, 1983)

T 3. 3. Oružanska 2 (Tadić, 1983)

T 3. 4. Oružanska ulica – pogled sjeverozapad (Tadić, 1983)

T 3. 5. Oružanska 6 – pogled jug (Tadić, 1983)

T 3. 6. Oružanska 23 – istočna strana ulice (Tadić, 1983)

Tabla 4. © Krešimir Tadić (1934. – 1997.) Sokolska ulica – Ostaci tvrđave, 1982. – 1983.

T 4. 1. Sokolska ulica 1 - pogled jugoistok (Tadić, 1983)

T 4. 2. Sokolska 8 (Tadić, 1983)

T 4. 3. Sokolska ulica – pogled zapad (Tadić, 1983)

T 4. 4. Sokolska ulica – novogradnje u 20. stoljeću između 1950. i 1980. godine

T 4. 5. Bašča, ostaci renesansne tvrđave – pogled jugozapad

T 4. 6. Bašča, ostaci renesansne tvrđave – pogled zapad

T 5. 1. Reberinska ulica, pogled na sjeverozapad - Oružanska 18, Reberinska 2, 4, 6, 8 (Tadić, 1983)

T 5. 2. Reberinska ulica, pogled sjeverozapad

T 5. 3. Reberinska ulica – pogled na Franjevački samostan i crkvu (Tadić, 1983)

T 5. 4. Reberinska ulica – pogled na Franjevački samostan i crkvu (Tadić, 1983)

T 5. 5. Reberinska ulica – pogled zapad, izlaz na ulicu Matije Gupca (Tadić, 1983)

T 5. 6. Pogled na Reberinsku ulicu i ostatke renesansne tvrđave između Oružanske i Gupčeve

Tabla 6. © Krešimir Tadić (1934. – 1997.) Franjevačka ulica, 1982. – 1983.

T 5. 1. Franjevačka ulica – pogled zapad (Tadić, 1983)

T 5. 2. Uglovnica na raskrižju Franjevačke (A Cesarca) i Oružanske ulice, Oružanska 14

T 5. 3. Franjevačka (A Cesarca) 2, 2A

T 5. 4. Voćnjak i bočno dvorište u Vijećničkoj ulici, Vijećnička 25, 25A

T 5. 5. Franjevačka ulica, skretanje u Esterovu - Esterova 19 (Tadić, 1983)

T 5. 6. Franjevačka 1, 3, 5 - pogled istok (Tadić, 1983)

T 7. 1. Križanje Frankopanska ulica – Ulica Đure Estera (Gospodska ulica) – pogled jugoistok

T 7. 2. Križanje Frankopanska ulica – Vijećnička ulica – pogled jugoistok

T 7. 3. Križanje Frankopanska ulica – Oružanska ulica – pogled jugoistok

T 7. 4. Križanje Frankopanska ulica – Sokolska ulica – pogled jugoistok

T 7. 5. Srednjovjekovna matrica grada – ulična veza (prolaz 1) između Vijećničke i Oružanske ulice

T 7. 6. Srednjovjekovna matrica grada – ulična veza (prolaz 2) između Vijećničke i Oružanske ulice